Empordà
14/Febrer/2017

Gabriel Martín Roig
ESPECIALISTA EN TÈCNIQUES ARTÍSTIQUES

«Quan descobreixes una història que no és als llibres, s'obre un món sorprenent»

Especialista en tècniques artístiques, sobre les quals ha escrit molts llibres per l'editorial Parramón, Gabriel Martín Roig (Palamós, 1970) és un entusiasta de la història local i el patrimoni. Veient que no existia cap llibre que aprofundís sobre els pirates i corsaris catalans, va apostar per aprofundir-hi. Així neix *Pirates i corsaris a l'Empordà* (Farell Editors), un volum que es presentà fa uns dies a Castelló i que proposa un viatge en el temps basant-se en la recerca. Martín ha fet un llibre amè que desmunta mites i ajuda a conèixer millor el passat.

ENTREVISTA



Cristina Vilà
CASTELLÓ D'EMPÚRIES

P Quan li neix la passió pel passat?

R De petit, a Palamós, teníem tota la llibertat d'agafar la bicicleta i no tornar a casa fins que no fos fosc. Aleshores voltaves i anaves a veure la mina, les restes de les ruïnes iberes de Castell, les restes de la vil·la romana, recollies ceràmica romana, pedres prehistòriques per la vall de la Belloch i, vulguis o no, tot això sempre et marca.

P I a aprofundir-hi seriosament?

R Fa uns quinze anys, un historiador local em va dir que, si m'interessava realment la història, anés a veure els arxius, a consultar les fonts primàries en comptes de llegir llibres. Ell em va assegurar que m'hi enganxaria, que quan comencés a llegir un document no podria parar. I efectivament. Quan descobreixes uns documents que poca gent ha llegit, i una història que no és als llibres, se t'obre un món sorprenent. Des d'aleshores, de dia tinc la feina professional i, de nit, llegeixo documents, els transcric i preparo llibres, articles, nous reptes.

P Com aquest de pirates i corsaris.

R Va sorgir per casualitat. Fent recerca per escriure un parell d'articles dedicats al corsarisme del Baix Empordà, em vaig adonar que no hi havia un llibre referent, que sintetitzés totes aquestes històries o donés una visió diacrònica al llarg del temps sobre com s'havia desenvolupat el fenomen. Així vaig veure que potser era l'ocasió de fer un llibre que fos síntesi, que reunís també recerca, i pogués proporcionar al lector professional i al de carrer, un referent que, amb la lectura, permetés viatjar a totes les èpoques i contextualitzar tots els moments.

P Ha centrat l'objecte del desig en la zona empordanesa.

R Sí, perquè el corsarisme és pròpiament de costa. Podia haver-hi molts sometents de Figueres, Girona, de la Bisbal o de l'interior que havien d'acudir per llei a defensar la costa, però el fenomen de la pirateria està lligat a la costa i a l'Empordà als ports de Cadaqués, Roses, Palamós, St. Feliu de Guíxols, Begur...

P Quan sorgeix la pirateria?

R Les primeres referències les tenim al segle IX, X i XI amb les primeres ràtzies musulmanes. Tot el sud de la península Ibèrica està dominat pel califat de Còrdova i envien estols d'embarcacions a assetjar la costa empordanesa, atacar i capturar el màxim de riqueses per tornar carregats. Aquests atacs els trobem ben documentats tot i que la documentació no és molt abundant. L'època àlgida se situa a l'alta edat mitjana, quan neix el comtat d'Empúries amb Ermenguer I, que arma una flota no només per lluitar si no per practicar el cors a la costa d'Andalusia i lluitar amb els corsaris de Mallorca.

«El pirata era un bandit mentre que el corsari tenia el permís del rei per practicar el bandidatge»

«Al segle XVII els pirates segrestaven gent per vendre'ls com esclaus o demanar-ne rescats»

P Ens parla de pirates i corsaris però no eren ben bé el mateix.

R El pirata bàsicament és un bandit i, si és capturat, se'l pot penjar del pal del vaixell. El corsari té una llicència de cors, és a dir, un permís del rei amb el qual pot practicar aquest bandidatge sempre que al rei li doni una tercera part del botí i només ataqui els regnes o països enemics de la corona o que estiguin en guerra i no hagin signat cap tractat de pau amb ells. Si se'l captura, és jutjat com un militar.

P Els corsaris eren gent del poble?

R El corsarisme emporità, que es desenvolupà des del segle IX fins al XIII, bàsicament eren corsaris del comtat d'Empúries que inicialment tenien el port a Castelló i que arribava fins a les portes de la ciutat. A l'alta edat mitjana era un llac encara navegable. Al segle XII-XIII, a mida que la llacuna va anar reculant, aquestes llicències, que atorgava també el comte d'Empúries, es van anar traslladant als ports de costa que tenia el comtat com Roses i Cadaqués.

P El comte impulsà el corsarisme?

R Sí, i va ser important. Va ser un moment àlgid perquè va coincidir amb la gran expansió de la corona catalanoaragonesa per la mediterrània. El comtat se'n va aprofitar i va enviar molts estols de vaixells a practicar el cors a les costes del nord d'Àfrica o, fins i tot, contra naus enemigues com les genoveses o altres potències.

P Els primers pirates eren musulmans. I després?

R Amb l'expansió catalanoaragonesa van canviar les tornes. La pressió musulmana minvà i ja van ser els catalans els que van exercir el cors contra ells castigant la costa d'Almeria. Fins i tot hi va haver protestes des del regne de Granada perquè, tot i haver signat acords de pau, els corsaris emporitans, com que eren una mica díscols i tenien una relació particular amb el rei, desatenien les ordres.

P Els pirates que atacaven la costa eren violents?

R Al segle XVI, va haver-hi la gran expansió de l'imperi otomà i sota les ordres de Solimà I el Magnífic van arribar fins a Tunis. El fet de conquerir Tunis i Alger va apropar molt l'acció de les naus turques a la costa llevantina. Així va començar l'època de terror del corsarisme turc en aquesta zona. Aquí apareix Barba Roja, molt present a la costa de l'Empordà fins a tal punt que, el 1543, va viure's aquell estiu fatídic quan més de cent naus turques arribades de França van assotar tota la costa, entrant a Cadaqués, a Roses i baixant a Palamós on van torturar, matar i decapitar molta gent.

P Quina impunitat.

R Actuaven amb molta tranquil·litat. No hi havia forces terrestres suficients per fer-los fora.

P Què va passar després d'això?

R L'any següent, el rei ordenà la construcció de la Ciutadella de Roses i el Far de la Trinitat. Així tota la fisonomia de la costa catalana, sobretot l'empordanesa, va començar a canviar. A finals d'aquell segle es fortificaren la majoria de llocs de costa, s'erigiren moltes torres de guaita, de defensa. S'adonaven que el perill venia del mar.

P Quines embarcacions duien?

R Galeres amb gran quantitat d'homes i artilleria. El fet de navegar amb vela i amb rem els donava una gran velocitat. Anaven molt més ràpid que les tropes que els perseguien per terra.

P On s'amagaven?

R Els estols grans no els calia, no tenien rival. Al segle XVII, quan s'inicià el corsarisme algerià, va canviar l'estratègia. Venien agrupacions de tres o quatre vaixells i aquests sí que s'amagaven a les cales del cap de Creus o, fins i tot, rere les illes Medes on no eren vistos i podien baixar a terra i reposar.

P Només atacaven altres vaixells?

R Amb menys embarcacions, no gosaven atacar ciutats grans, però sí que atacaven masies aïllades. Segrestaven la gent perquè eren també una mercaderia que podien vendre com esclaus o esperaven els corallers i capturaven tota la tripulació. Després demanaven rescats i, si no pagaven, se'ls enduien a Alger.

P Quins eren els ports més atacats?

R Cadaqués va ser un dels que més va rebre, perquè tenia aquest punt d'aïllament i trigaven molt a arribar els socorredors de rescat.

P Què els interessava?

R El rendiment econòmic. No volien entrar en combat per perdre gent, anaven a la cosa fàcil.

P És força diferent del que narren les pel·lícules de pirates.

R Sempre hi posen grans batalles. Mira, al segle XVIII, va haver-hi un rebuf del corsarisme i molts comerciants d'aquí decideixen deixar de comerciar i armar vaixells per practicar el cors. Només era un negoci. A la majoria de captures dels corsaris empordanesos, llancen un o dos trets de canó, l'embarcació s'atura i la capturen amb la mercaderia.

P I què en feien?

R La duien als ports on un comissari de marina interrogava la tripulació del vaixell capturat per saber si havia estat ben tractada (un corsari no podia ni tocar les dones, ni cometre cap salvatjada). Si donava el vistiplau, es passava a inventariar les mercaderies i el permís per subhastar-se als ports consegüents. També vigilava que el terç anés al rei o al governador i la tripulació podia anar cap a casa.

P No hi havia dones pirates?

R No he documentat cap dona pirata ni corsària, però sí dones que agafen una indústria naviliera com la Gertrudis Badia. Al Carib, sí.

P Quan s'extingí la pirateria?

R A partir de la guerra del Francès va a la baixa, i amb el Tractat de Viena s'aboleix, però no desapareix. Encara a la I Guerra Mundial trobem vaixells austroalemanys que bombardejaven i feien baixar la tripulació dels vaixells capturats. Exercien una mena de cors encobert a la nostra costa.



Gabriel Martín va presentar fa uns dies el seu llibre a la capella del convent de Santa Clara de Castelló d'Empúries.
GERARD BLANCHÉ